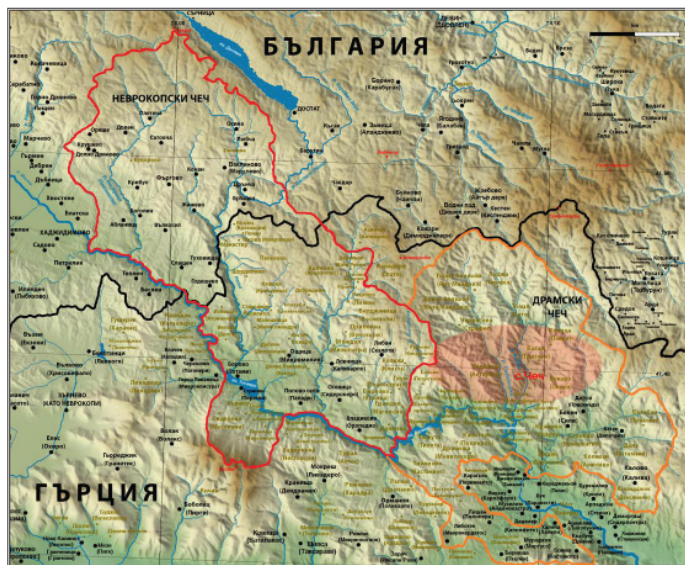

¹магистър „Регионално развитие и туризъм“
ШУ „Епископ Константин Преславски“

²III курс, спец. „География и регионална политика“
ШУ „Епископ Константин Преславски“

Териториален обхват

„Чеч“ (известна още като „Чеча“, „Чеджлок“, „Помаклок“, „Чечко“) е историко-географска област, която се намира в крайните части на Югозападните Родопи. В днешно време територията и е поделена между България и Гърция, като по-голямата и част е разположена в южната ни съседка.

Границите са очертани от различни изследователи, повечето от които посочват приблизително еднакъв обхват.

Според Васил Кънчов (1970³³) *„Тя лежи главно по левия бряг на р. Места и се ограничавана на запад от р. Рата, на север и североизток Крушова планина я дели от Ахъчелеби и Султан-Ери. На юг Ксантийските височини я делят от турското население в Ксантийско. Само една малка част от Чечко лежи по десния бряг на Места наблизо около реката.“*

³³ Кънчов, В. Избрани произведения в два тома. Том 1: Пътуване по долините на Струма, Места и Брегалница. Битолско, Преспа и Охридско, Наука и изкуство, 1970, стр. 267

Друг изследовател – Евгений Радушев (2005³⁴), описва границите по следния начин: „В днешните граници на България Чеч обхваща най-южната част на Неврокопско по долината на Места, преди реката да напусне пределите на страната. На гръцка територия областта продължава по пролома на Места до Гара Бук като селата остават по левия бряг на реката. В западна посока областта се ограничава от Доспатската река, на изток-североизток Крушова планина я дели от териториите на някогашните османски кази Ахи челеби и Султан йери, а на юг опира до Ксантийските височини.”

Жечо Чанков в своя „Географски речник... (1918³⁵)” също очертава границите на помашката област, като посочва, че Чечката област е разположена между Доспатската височина и р.Места. Тя включва 50 помашки села, а жителите в Акъ Челеби се наричат чеченци.

Светлин Кираджиев (1999³⁶) посочва, че „Чеч е историко-географска област (покрайнина) в Западни Родопи, разположена по долното поречие на река Доспат, като югоизточната ѝ част преминава в съседна Гърция.”

В своя публикация Румен Сребранов също очертава границите на областта (Сребранов, 2019³⁷): „На изток тя граничи с р.Рата (Доспат дере), след това границата върви по западните склонове на Круша планина и стига на юг при северноксантийските възвишения около с.Владиково. На север естествена граница е р.Бистрица с леко отклонение при с.Абланица, на запад – р.Места (Кара сул). В исторически план р.Канина се определя като северна граница на Чеч.”

Произход на историко-географската област Чеч

Дълго време въпросът за тази обширна област не е стоял на преден план, а и са малко хората, които са се занимавали именно с изследването на областта Чеч. Евгений Радушев – един от малцината изследователи, които обръщат поглед към този неизвестен район, успява да се добере до османски регистър от 1478 г. и да ни даде сведения, че Чеч в миналото е било село, което в последствие дава името си на цялата историко-географска област.

Някогашното село се е намирало на територията на днешна Гърция, североизточно от коритото на р.Места и в близост до селото Аеротахи (до 1927 г. – Радибош).

Румен Сребранов (2019) твърди, че названието „чеч” идва от турската дума за „копа сено; кръстец”. Това мнение е споделено и от българският лингвист Йордан Иванов. Според друго сведение на жена от Кресна името означава „спечена, тежка, неплодородна земя”.

³⁴ Радушев, Е. Помашите - християнство и ислям в Западните Родопи с долината на р.Места, XV - 30-те години на XVIII в. Част I. София, Народна библиотека Св. Св. Кирил и Методий - Ориенталски отдел, 2005, стр.282

³⁵ Чанков,Ж. Географски речник на България, Македония, Добруджа и Поморавия, София, 1918, стр.323

³⁶ Кираджиев, Св. Енциклопедичен географски речник на България, Петър Берон, 1999, стр. 443

³⁷ Сребранов, Р. Българите мюсюлмани в Чеч, Македонски научен институт (<http://www.mni.bg/2019/11/>, 21.03.2020)

Административно деление и селищно развитие

До края на XIX в. областта се дели на Долен (Драмски) и Горен (Неврокопски) Чеч. В своя труд „Пътуване по долините на Струма, Места и Брегалница“ (1894-1896 г.), Васил Иванов Кънчов – български политик, географ и историк, успява да събере сведения от местни селяни за част от населените места, които включва историко-географската област (Приложение 1).

В своята статия Румен Сребранов, освен тези от Васил Кънчов, посочва и други селища, които са част от областта Чеч – Боголин, Вълкосел, Годешево, Крибул, Осина, Сатовча, Слащен, Туховища, Фъргово, Црънча, Абланица, Костен, Бучан, Борково, Ворва, (Неврокопски Чеч) и Сардчан (Драмски Чеч).

Голяма част от тези села са изчезнали поради обезлюдяване или изселване. Процесите започват през първата половина на XX в. и по-точно по време на Балканските войни (1912-1913 г.), Първата световна война (1914-1918 г.) и най-вече след подписването на Лозанския мирен договор през 1923 г. между Турция и Гърция.

Постепенно правителството на южната ни съседка започва да извършва репресии върху жителите на областта, избивайки или прогонвайки негръцкото население и заменяйки го с гръцко от териториите на Турция. Голяма част от хората, живеещи в тези села, се изселват към мюсюлманската държава и се настаняват по цялата и територия. Малка част се отправя към България.

Днес селищата от областта Чеч на българска територия спадат административно най-вече към общините Сатовча и Доспат. Единствено с.Абланица е част от община Хаджидимово.

Етно-демографски особености

В етнографската литература често се споменава, че изследваната област има свой особен диалект наречен чечки (чечки говор). Съгласно картата на диалектната делитба на българския език, съставена през 2014 година от Секцията по диалектология и лингвистична география на Института за български език към Българската академия на науките на територията на българското езиково землище чечкия говор спада към среднорупските (родопски) говори.

Фиг. 1. Карта на диалектната подялба на българския език

В демографско естество могат да се анализират селищата, които днес са в обхвата на българската територия – Боголин, Вълкосел, Годешево, Крибул, Осина, Сатовча, Слащен, Туховища, Фъргово, Църнча, Абланица, Бърщен (Бръщен), Жижово, Кочан, Любче и Марульово (Ваклиново). Това са едва 16 от всички описани от Кънчов и Сребранов селища! В тях към 2019 г. живеят 18 540 български граждани. Средният брой жители в едно населено място е 1158 жители, което е далеч над средната стойност за България. В селата то е 368 д.средно (Петков, Пенерлиев, 2020³⁸).

Динамиката на населението в селата през последните години показва трайна тенденция на намаление. Регионалният анализ (*отношение между броя на населението в крайната година спрямо това в началната и изразено в проценти*) разделя селищата в няколко групи (кълъстери). При стойности под 10% депопулацията е слаба; между 10-20% е умерена; между 20-60% тя е силна; между 60-80% е критична; над 80% е безвъзвратна (Пенерлиев, 2015³⁹).

Картината при темпа на депопулация е добра, предвид състоянието на населението в селата на България като цяло. Наблюдава се слаба и умерена депопулация, като с най-ниска стойност е депопулацията в с.Бръщен (0,7%), а най-висока – в с.Любче (Любча) - -12,9%. Това показва, че селищата от историко-географска област Чеч са с добро демографско бъдеще. Техните стойности са далеч от тези в област Краище или Странджа, където депопулацията заема размери от над -40%.

Таблица 1. Темп на обезлюдяване за селата от историко-географската област Чеч, разположени на българска територия (по населени места, към 2019 г.)

Населено място (община)	Население през 2009 г.	Население през 2019 г.	Темп на депопулация (%)
Боголин (общ.Сатовча)	459	420	-8,5%
Вълкосел (общ.Сатовча)	2510	2358	-6,1%
Годешево (общ.Сатовча)	899	807	-10,2%
Крибул (общ.Сатовча)	388	346	-10,8%
Осина (общ.Сатовча)	609	544	-10,7%
Сатовча	2091	1904	-8,9%
Слащен (общ.Сатовча)	2003	1846	-7,8%
Туховища (общ.Сатовча)	825	800	-3%
Фъргово (общ.Сатовча)	479	461	-3,8%
Църнча (общ.Доспат)	604	576	-4,6%
Абланица (общ.Хаджидимово)	2771	2588	-6,6%
Бърщен (Бръщен – общ.Доспат)	874	880	0,7%
Жижово (Жижово – общ. Сатовча)	365	351	3,8%
Кочан (общ.Сатовча)	3054	2769	-9,3%
Любче (Любча – общ.Доспат)	953	830	-12,9%
Марульово (Ваклиново – общ.Сатовча)	1168	1060	-9,2%

Източник: ГРАО

³⁸ Петков, В. Пенерлиев, М. 2020. География на населението, селищата и регионите в България, изд. Инкома, Шумен

³⁹ Пенерлиев, М. Демографското бъдеще на селата според степента им на обезлюдяване, сб. Селските територии на област Шумен, УИ Еп. К. Преславски, 2015

Най-голямо село по население в областта е Кочан с близо 2800 жители. До 1978 г. то е общински център. Съгласно статистиката на Васил Кънчов (1901⁴⁰) към 1900 година Кочан (Кочен) е българо-мохамеданско селище. В него тогава живеят 773 българи-мохамедани. Към 2019 година то има население над 2700 жители (табл.1). Днес в него функционира средно училище, целодневна детска градина, читалище. Основният поминък е селското стопанство. Административно се отнася към община Сатовча. Има сведения от османски писар в подробен регистър на тимари, хасове, мюлкове и вакъфи от 1464 – 1465 година, че през XV в. жителите на някогашното село Пониква, за което се смята, че е било част от историко-географската област Чеч, са се преселили в с.Кочан.

Най-малкото по население село е Крибул (Крабулъ), общ. Сатовча. Предполага се, че е наследник на изчезналото с.Букурово (Букурово), за което също се смята, че е принадлежало към областта Чеч, или е притютило преселници от него (главно мюсюлмани). Интересен факт е, че Крибул е единственото село в Чеча, в което има открити следи от развитие на средновековна черна металургия. През 1900 г. жителите му са били 250 души, като е било изцяло населено с българо-мохамедани. През 2019 г. селото е с население 346 д.(табл.1). В него е изградено основно училище „Светлина“, а основното препитание за жителите е селското стопанство.

Основни изводи.

От направените анализи се открояват някои съществени изводи:

✚ Това е етнографско-демографски атрактивна територия, в чиито географски обхват попадат и територии, които са част от днешна Р. Гърция.

✚ Цялата територия на историко-географската област Чеч на българска територия е с добри демографски показатели.

✚ Селищата са в процес на депопулация като преобладават тези със „слаб темп на обезлюдяване“.

✚ Като моделна територия за България, тя показва някои различия в темповете на демографските показатели (при нея са по-положителни), но като цяло затвърждава тенденциите към влошаване на демографската ситуация в тази област.

✚ В историко-демографски аспект тази територия „свива“ обхвата си поради обезлюдяване на значителна част от селищата му (особено в днешна гръцка територия).

Литература:

1. Бошков, В. Турски документи за историјата на македонскиот народ, серия II, том IV. Скопје, Архива на Македонија, 1978. с.126
2. Георгиев, Г. Старата железодобивна индустрия в България. София, БАН, 1978. с.135.
3. Йордан Иванов. „Местните имена между Долна Струма и Долна Места“. София, БАН, 1982, с.219.
4. Кираджиев, Св. Енциклопедичен географски речник на България, Петър Берон, 1999, с.443

⁴⁰ Кънчов, В. Македония. Етнография и статистика, 1900, стр.196

5. Кънчов, В. Македония. Етнография и статистика, 1900, стр.196-197
6. Кънчов, В. Избрани произведения в два тома. Том 1: Пътуване по долините на Струма,
7. Места и Брегалница. Битолско, Преспа и Охридско, Наука и изкуство, 1970
8. Михайлов, С. Църквата при с. Крибул, 1969
9. Пенерлиев, М. Демографското бъдеще на селата според степента им на обезлюдяване, сб. Селските територии на област Шумен, УИ Еп. К. Преславски, 2015
10. Петков, В. Пенерлиев. География на населението, селищата и регионите в България, изд. Инкома, Шумен, 2020
11. Радушев, Е. Помаците - християнство и ислям в Западните Родопи с долината на р.Места, XV - 30-те години на XVIII в. Част I. София, Народна библиотека Св. Св. Кирил и Методий - Ориенталски отдел, 2005
12. Сребранов, Р. Българите мюсюлмани в Чеч, Македонски научен институт (<http://www.mni.bg/2019/11/>, 21.03.2020)
13. Чанков,Ж. Географски речник на България, Македония, Добруджа и Поморавия, София, 1918, с.323
14. www.grao.bg

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

Географска и административна подялба на област Чеч (по Кънчов,1970)

Неврокопски Чеч	Драмски Чеч
Борово	Байрамликъой
Попово село	Боюво
Владиково (Владикос)	Дряново
Граждед	Халепа
Хойница	Драчища
Щърклюю	Капотчук
Глум	Тифота
Колюш	Тиклиево
Фойница	Пасрево
Гърздица	Лишен
Пряслун	Берчища
Русково	Любетин
Любан	Захарин
Бърково	Бичово
Осеница	Драмско Чиряшово
Ловчища	Ратича
Прибойна	Радибош
Мъждед	Карово
Върва Лаковица	Чернягово
Вощица	Агъ-къой
Дъблен	Лъжи
Малошийца	Лящен
Старен	Томал
Кашица	Боланово
Шуридилово	Коница
Манастир	Къюво
Колярба	Чатак
Вашово	Буково
Дюбряжил	Яхор
Калчюю	Лакатина
Каинчен	Белен
Пулово	Джура
Драженица	Катун
Тисово	Балабан
Бърщен	Дяла
Черквичен	Холюван
Жижово	Горуново
Кочан	Скранюво
Любче	Калово
Марульово (Ваклиново)	
Махалково	
Малош	
Сидарево	
Страня	
Пепелаш	